

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 655.

CHICAGO, ILL., dne 1. aprila (April 1st), 1920.

LETO—VOL. XV.

Upravišтво (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Lawndale 2407

USODA JUGOSLAVIJE.

Jugoslavija je še vedno provizorična država. Definitivna je načelna združitev Srbov, Hrvatov in Slovencev v eno državo. To je pa tudi takorekoč vse; kakšna bodi ta država, je doslej odprto vprašanje, zakaj dežele, ki so bile nekdanj podvržene avstroogrski monarhiji, niso bile anektirane od Srbije, temveč so se po svoji prosti volji zedinile z njo. Ni se povečala Srbija, temveč nastala je nova država. Ne more se torej ustava Srbije enostavno razširiti na kraje, ki so bili prej drugače urejeni, temveč novo ustvarjeni organizem mora dobiti novo, zanj primerno ustavo. To je bil pogoj, pod katerim so se Slovenci in Hrvati pridružili Srbiji. Atudi če ne bi bil nikdar izrečen, bi se razumel sam po sebi, ker izvira to iz pravice suverenega naroda.

Da izdela in sklene ustavo Jugoslavije, je poklicana ustavodajna skupščina. Vsaka dosežanja vlada v Jugoslaviji je priznala potrebo, da se skliče taka skupščina in pravico naroda do nje. Koraki, da se to zgodi, še niso storjeni. Toda mnogo važneje je to, da je sploh vse, kar se tiče bodoče ustave Srbov, Hrvatov in Slovencev, v temi. Ustanovljeno je bilo posebno ministrstvo za sestavo ustave. Kaj je doslej izdelalo, je neznano. Nikjer tudi ni opaziti, da bi bila sedanja skupščina dobila priliko za sodelovanje pri pripravljanih delih. Po najobičajnejših parlamentarnih navadah bi bilo pričakovati, če se izdeluje načrt ustave, da se pritegne tisti parlament, ki je sedaj v funkciji.

Pravijo, da ni sedanja skupščina nič vredna. To je mogoče in dolgo nas ni treba siliti, da verjamemo to. Toda če je res tako, bi bilo še najnaravnejše, da se razpusti in da dobi ljudstvo priliko, da izvoli boljši parlament. Zdi se le, da naletava tudi to na precejšnje ovire, ker nima država nobenega volilnega zakona, po katerem bi se mogla voliti kakršnakoli skupščina, da bi izražala voljo naroda. Če je res, da je prejšnja vlada zahtevala razpis volitev po starem srbskem volilnem zakonu, bi bilo to v kričnem nasprotju z vsemi demokratičnimi načeli, zakaj srbski volilni zakon sam na sebi ni demokratičen in je še slabši od onega, ki so ga Slovenci in Hrvati že prej imeli. V Avstriji je vsaj za državni zbor veljala od leta 1907, sem precej splošna in enaka volilna pravica vsaj za moške. Hrvatje se tekom vojne dobili splošno volilno pravico, četudi le v teoriji, ker niso nikdar do-

bili prilike, da bi bili volili po novem zakonu. Toda sprejetje srbskega volilnega reda bi v vseh teh slučajih pomenilo poslabšanje prejšnjega stanja. Če že ne bi bilo nobenega drugega izhoda, kakor da se za enkrat porabi kateri izmed uvedenih volilnih redov, bi moral to biti najnaprednejši izmed vseh. Ali izgovor, da ne gre drugače, je sploh jalov, ker ni nikjer zapisano, da je vedno treba voziti po starih kolovozih in se ravnati po starih tradicijah.

Naj že bo kakorkoli, toliko je gotovo, da se ustavodajna skupščina ne sme sestaviti tako, da ne bi z vso zanesljivostjo izražala volje naroda. Kajti veliko delo, ki ji je namenjeno — izdelanje ustave za vso državo — sme izvršiti le narod sam, in ker je to iz tehničnih razlogov mogoče le potom zastopnikov, ga morajo izvršiti narodovi mandatarji, izvoljeni s svobodno, nedvomno ljudsko volitvijo.

Tako izvoljena skupščina naj izdela ustavo. Ali pogledjmo nekoliko bliže vso stvar. Da more biti delo kaj vredno, morajo biti poslanci pripravljeni nanj, a pripravljeno mora biti tudi ljudstvo samo, ki izvoli zastopnike za to delo. Nihče ne more biti tako naiven, da bi pričakoval od vsakega volilca, da si izdela svoj posebni načrt ustave. Saj misli vlada menda prav zato predložiti ustavodajni skupščini osnovo konstitucije. Saj jo zaradi tega menda izdeluje posebno ministrstvo.

Zdi se, da smatra vlada v Belgradu to za dovoljno. Ona spiše načrt, poslanci pa bodo imeli priliko, da glasujejo o njem. Starodavnim ministrskim nazorom je s tem zadoščeno. Kdo bi se mogel pritožiti?

Hm, nihče drugi ne, kakor ljudstvo. Če se izdeluje načrt, ima ljudstvo pravico, da ga pozna. Izgovor, da bodo njegovi zastopniki o njem glasovali, da bodo o njem razpravljali, da lahko zavržejo, kar jim ne ugaja, in izpremene, kar se jim zdi potrebno zboljšanja, je piškav. Ti zastopniki ne pridejo v Belgrad v svojem imenu, ampak z mandatom naroda. Že sami bi kot inteligentni ljudje lahko zahtevali, da se morejo seznaniti z izdelkom, ki jim ga namestila vlada predložiti. Še bolj pa je opravičeno ljudstvo zahtevati, da se mu pokaže, kaj da se pripravlja. Načrt, ki ga izdeluje ministrstvo za ustavo, daje ljudstvu lahko podlago za postopanje pri volitvah. Čim bolje ga pozna, tem na-

tančneje se lahko pomeni s kandidati in tem bolje izve, kaj more pričakovati od enega in od drugega.

Marsikaj čitamo v starokrajskih listih, nikakor pa nismo mogli iz njih še spoznati, v kakšnem stadiju je pravzaprav delo za novo ustavo in nobene resnejše in globokejše diskusije ne najdemo o njej. Pač se pojavi tupatam članek o tem ali onem ustavnem vprašanju, nikjer pa ni videti sistematične studije, nikjer konkretne razprave. Očitane ne zadene časnikarjev, temveč vlado, ki ne da javnosti podlage za tako razpravo. Ali prav taka razprava je nadvse potrebna, zakaj če naj bo nova ustava dobro delo, mora biti plod sodelovanja vsega naroda, rezultat vsestranskega, temeljitega studija in splošne, čim temeljitejše razprave.

Ustava Jugoslavije ne sme biti pogreta pečenka iz katerekoli stare kuhinje, temveč mora predstavljati povsem novo delo. Tudi ne sme biti iz kakšnega tujega vrta presajena, pa le morda za silo obrezana rastlinica. Študirati ustave drugih držav iz preteklosti in sedanjosti je koristno. Nikakor pa ne gre, da se prepíše konstitucija katerekoli druge dežele, izpremene v njej imena in še kakšne druge postranske reči, pa da se to potem krsti za ustavo države Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ustava Jugoslavije mora iziti iz njenih lastnih razmer in potreb.

V poštev prideta na vsak način dva momenta: Jugoslavija je sama na sebi nova država; prenavlja se pa tudi ves svet, katerega del je Jugoslavija. S tem je rečeno, da se ne more ustava nove države izdelavati, kakor se predelava stara hiša, kateri se eventualno prizida tukaj kakšen vogel, tam kakšen prizidek, ampak da mora biti od fundamenta nova, in sicer na podlagi takega načrta, da se bodo tudi njeni zunanji stiki vjemali z novimi razmerami sveta.

Državna ustava je v vsakem slučaju resna reč. Od nje pričakujemo nekaj trajnega, četudi ne večnega, nekaj česar ne bo treba vsak trenotek popravljati in krpiti, nekaj, kar omogoči državi in narodu čim gladkejši razvoj in čim uspešnejši napredek. To je pa le tedaj mogoče, ako se ustava vjema z dejanskimi razmerami in če je prosta vseh zaprek, ki bi mogle ovirati nadaljno evolucijo v tisti smeri, v kateri se že sedaj naravno giblje in ki jo je mogoče spoznati po dosedanjem stanju in razvoju. Da se doseže čim boljša ustava, je treba vedeti, kakšna je Jugoslavija in kakšen je sedanji svet. Ne, kakšno Jugoslavijo si predstavlja ta ali oni, ne kakšna je Jugoslavija na tem ali onem papirju, ampak kakšna je v resnici. Kakšne so njene gospodarske razmere in njeni gospodarski pogoji? Kakšno je njeno ljudstvo, kakšne so njegove potrebe, kakšne njegove sposobnosti? Kakšno je njeno kulturno stanje in kakšne njene kulturne možnosti? Kakšne socialne razmere? Kakšen je njen politični in gospodarski položaj v svetu?

Le če je ustava v skladu z vsem tem in še z nekaterimi drugimi momenti, more postati to, kar naj bo vsaka moderna ustava: Podlaga, na kateri pridejo danes vse sile naroda lahko do čim popolnejše veljave, in ki je sama na sebi sposobna nemotenega razvoja v soglasju z izpreminjajočimi se razmerami.

Ne vemo, ali imamo v Jugoslaviji danes prav mnogo političnih, gospodarskih in socialnih veleumov. Po izkušnjah izza provizorične ustanovitve države se ne bi upali zelo bahati. Toda veleum lahko izdela dober, nemara jako dober načrt ustave, nikakor se pa ne more od nikogar pričakovati gotovo, absolutno zadovoljivo delo. Za to je na vsak način potrebno sodelovanje vsega naroda, ker naj tudi ustava služi vsemu narodu. Ne le da ima narod to pravico; tudi to dolžnost ima. Saj se menda vsaj v tem vsi strinjamo, da naj za Jugoslavijo od vsega začetka veljajo demokratična načela. Demokratično pa je, da si uredi narod sam svoj dom in da sprejme sam odgovornost za to ureditev.

Kako pa naj se to zgodi, če se pušča ljudstvo popolnoma v temi in ne dobi nobene podlage, da bi si moglo napraviti pojmo o nameravanem delu, če ne dobi podlage za izražanje svojih misli? Doslej pa ni dobilo take prilike, kajti kolikor nam je znano, se je sicer pred daljšim časom izdelala nekakšna provizorična ustava, da je vlada vsaj začasno imela nekaj, kar je moglo voditi njeno delo; vse, kar se tiče bodoče, definitivne ustave, je pa zavito v meglo.

Kako pojdejo volilci na volišče?

Volila se bo ustavodajna skupščina. Še ime pove, da bo glavna, takorekoč edina naloga te skupščine izdelanje nove ustave. Kadar stori to, je njena naloga končana in umakniti se mora novemu ljudskemu zastopstvu, ki se mora voliti po novih določbah ustave. Ljudstvo bo torej volilo ustavodajnike.

Kako naj jih voli, če ostane v temi o nameravani ustavi in njenem načrtu? Ali naj zadoštujejo nekatere splošne fraze, nekatera glavna načela, ki so lahko zelo važna, ki pa vendar ne izčrpavajo v nobenem slučaju vse snovi in ki se s podrobnimi določbami lahko dobrega skajijo in popačijo?

Jugoslovani so vsaj v tem oziru povsem enaki drugim narodom, da najdemo med njimi različne interese, različne nazore, različne tradicije, naravno tudi različne stranke. Tudi pri volitvah jih bomo imeli. Nič krokodilskih solza zaradi tega. Drugače ne more biti. Sentimentalna pesem o slogi, katere tudi narod na svetu ni nikjer, ne napravi iz Jugoslovancev bitja z enim samim srcem, z enim samim želodcem, z eno samo denarnico, z enimi samimi možgani. In kaj bi nam navsezadnje sloga, ko izvira ves napredek iz bojov? Od časa do časa je potrebno, da se strnejo za kakšno posebno nalogo raz-

ne sile v eno; ali take momentane koncentracije ne morejo prisiliti nobenega živega organizma, nobene skupine, nobene stranke, nobenega razreda, da zataji samega sebe in da se meni nič tebi nič potopi v nekakšni megleni harmoniji. Stranke so med Jugoslovani in dobro je, da so. To dokazuje, da niso na tisti primitivni stopnji civilizacije, na kakršno jih postavljajo baš njih nasprotniki.

Stranke bodo nastopale pri volitvah. Ponujale bodo ljudstvo svoje programe, priporočale mu bodo svoja gesla, agitirale bodo za svoje kandidate in zahtevale volilske glasove. Kako pa naj se volilci raliirajo, kjer gre za tako važno delo, kot je državna ustava? Kako naj zanesljivo presojajo stranke, kako spoznajo, koliko se morejo zanašati, kaj pričakovati od tega in kaj od onega kandidata? Agitatorji bodo postopali, kakor so postopali vedno. Nekateri smejo povedati ljudstvu vse, kar jim je na srcu, drugi morajo zamolčati polovico, tretji morajo rabiti besede, da zakrijejo z njimi svoje prave misli. In kje dobi ljudstvo oporo za orientacijo?

Pravočasno objavljen in prediskutiran načrt ustave, torej tega, za kar gre pri teh volitvah, postavi volitve na trdna tla. Splošna in temeljita razprava v javnosti poda volilcu dovolj materiala, da preizkusi na njega podlagi stranke in kandidate, ki se mu ponujajo. S takim načrtom v rokah predloži kandidatu lahko vsako vprašanje, o katerem hoče biti na jasnem in pove, česa pričakuje sam od skupščine in ustave. Tako dobe poslanci lahko direktive od volilcev in tako postane mogoče, da bo ustava, izdelana od skupščine, resnični izraz ljudske volje, da bo torej dobra, demokratična in da bo ljudstvo samo odgovorno zanjo.

* * *

Javnost je tista edina atmosfera, v kateri more demokracija uspevati. Če si ne ustvari Jugoslavija takoj takega ozračja, bo začetek slab. Živimo pa v času, ko se vsi slabi začetki kaj hitro maščujejo. Druge dežele služijo lahko v svarilen zgled. Jugoslavija najde po Evropi dovolj pouka. Naj se ga posluži, pa se ji ne bo treba bati enakih potresov, kakor smo jih opazili že mnogo, ne da bi bili že končani. Začetni grehi proti demokraciji morejo pa imeti le nadaljne, nevarne, morda usodepolne grehe za posledice. Zato se je treba varovati prvih.

Ustava Jugoslavije bodi demokratična. Da more biti res taka, mora biti demokratično izdelana. Delo ljudstva mora biti. Čim prej se povabi ljudstvo na to delo, čim širša prilika se mu da, da ga opravi po svojem najboljšem spoznanju, tem bolje bo.

Delavsko gibanje in ameriški proletariat.

Kdor hoče v kateremkoli gibanju doseči uspehe, ga mora predvsem poznati. In dobro ga je treba poznati, ne le kakor se trenutno kaže hitremu pogledu, ampak vedeti je treba, kako je nastalo, v kakšnih razmerah se je porodilo, v kakšnih razvilo, kako so te razmere vplivale nanj in kako je samo vplivalo na razmere. Le če poznamo gonilne sile kakšnega gibanja, njegov značaj in okoliščine, s katerimi je v zvezi, ga moremo spraviti na pot, ki drži do cilja, sicer pa prihajamo vedno v nevarnost, da zaidemo v utopijo. Stvari imajo svoje zakone, ki so večinoma močnejši od človeške volje, in medtem ko je s stališča heroičnega pesništva zelo lepo hoteti vse mogoče, je s stališča zdravega razuma nezmiselno hoteti več ali kaj drugega, kot je mogoče.

Ta velika resnica, ki jo je s svojo genialnostjo in na svoj originalni način razlagal in utrjeval zlasti Karl Marx, je pogostoma v nevarnosti, da se pozabi — tudi v delavskih vrstah, tudi v Ameriki. Prezira se ta resnica tudi v drugih krogih, ki je večinoma nikdar niso uvaževali in je prav zato tako težko z njimi debatirati. Tako bi se na primer s kapitalisti veliko lažje govorilo in neizogibni boj za nov socialni red bi se lahko neznansko ublažil, če bi na oni strani uvaževali dejstva z odprtimi očmi in izvajali iz njih nujne sklepe. Kapitalistični svet bi tedaj namreč moral spoznati, da se ne more ovekovečiti, če nasprotujejo temu razvojni zakoni, ki so stokrat in tisočkrat močnejši od volje največjih kapitalistov in njih najbolj pretkanih pomočnikov. In četudi ne bi to spoznanje premagalo vsake trme, bi vendar poučilo marsikoga, da je bolje poiskati sredstva, s katerimi bi se prehod, ki ga ni mogoče trajno preprečiti, izvršil kolikor mogoče gladko in mirno.

Vsak poizkus, da se vpliva v tem smislu na gospodujoče, seveda tudi na kapitaliste, je hvalevreden; ali mnogo si ni obljubovati od tega truda, ker je tudi način mišljenja razredov in raznih človeških skupin determiniran od razmer. Od kapitalističnega razreda v splošnem ni pričakovati, da bi v socialnih rečeh mislil tako kakor delavski razred; posamezne izjeme, ki se večkrat prikazujejo, ne morejo ovreči pravila, ampak le dokazujejo, da je tudi v razredih mnogo relativnega. Ali če ni pravega upanja, da se kapitalistični razred v celoti prepriča o neracionalnosti njegovega absolutnega konservatizma, neizogibno vodečega v reakcionarnost, z drugimi besedami, če se ne more pričakovati, da se izvrše socialni preobrati z lepim mirnim sporazumom starega sveta z novim, namesto z bojem, kateremu bi se gotovo tudi v delavskem razredu marsikdo rad izognil, ne more biti vseeno, kakšen je ta boj. Ideja, da je boj dober zaradi boja samega, je bila pogostoma izrečena, a še pogostejše je učinkovala brez izrečene besede, bolj in globočin nezavednega, kakor diktirana od razuma. Na vsak

Uprava Beltonovih predilnic v Beltonu, S. Ca., je razglasila 100-odstotno dividendo na vplačani akcijski kapital v znesku \$700.000. — Nič več kot sto odstotkov! . . .

način je ta ideja romantična, kar pa še nikakor ne dokazuje, da je za praktično življenje mnogo vredna.

V socialnem življenju moramo vsak boj presojati po njegovih ciljih. Od njih je predvsem odvisno, ali je boj dober ali ne. Kadar so cilji socialno dobri, to se pravi, kadar pomenijo višjo stopnjo družabne organizacije in boljše materialno in kulturno življenje za splošnost, tedaj je boj za te cilje dober. Toda logično je tedaj tudi treba, da more boj res pospeševati cilj. Sama volja, da se doseže cilj, še nikakor ne dokazuje, da mu boj, ki se vodi zaradi njega, resnično služi. Ob najboljši volji se lahko rabijo napačna sredstva, prezirajo važne okoliščine, in namesto da bi se cilju približevali, se mu tedaj odtujujemo ali oddaljujemo od njega. Tudi je treba vpoštevati, da so včasih možni razni načini boja; vsi lahko vodijo do cilja, le po raznih potih. V takem slučaju ne more biti vseeno, ali se izbere način, ki zahteva ogromne žrtve, ali pa pot, po kateri se pride do cilja brez njih.

Za delavstvo je torej nadvse važno, da si pridobi jasnosti o vseh takih vprašanjih. Bojevali se mora. Izogniti se temu ni mogoče. Kdorkoli misli, da bo lahko izhajal z nevtralnostjo, kateri se včasih bolje pravi indiferentizem ali sebičnost, se moti. Le v nevarnosti je, da se mu zgodi kakor pšeničnemu zrnu, ki pride med dvoje mlinskih kamnov. Socialnega boja si ni nihče izmislil. Tukaj je, ker so ga povzročile razmere, in končan ne bo vse do tlej, dokler ne nastanejo take razmere, v katerih ne bo razloga za take boje. Namesto njih dobimo seveda druge boje; upati pa smemo, da bodo manj divjaški in bolj vredni kulturnega imena, kakor sedanji.

V obstanku razredov je povod in razlog razrednih bojev. Tisočkrat premleta resnica, da so med razredi nasprotni interesi, in da mora priti do boja, kjer so nasprotja, ostane resnica, tudi če se ponavlja še tisočkrat. Lahko postane dolgočasna, ne pa neresnična. Razredni boji bodo torej, dokler bodo razredi. In kdorkoli pripada kateremukoli razredu, je deležen razrednih bojev. Ta in oni se tega ne zaveda. Prizadet je pa tudi, če je vse svoje življenje v nezvesti. Marsikomu so socialni razredi sploh španske vasi. Če sliši o njih govoriti, se mu zdi, kakor da posluša tuj jezik. Kvečjemu misli, da je to fraza, ki izreka nekaj nedoločenega kakor na primer "sloji", "visoki krogi", "nižje ljudstvo" in podobno. Razredne nezavednosti ni le med delavci; še več je je med srednjimi razredi, najde se pa tudi med kapitalisti. Še prav veliko bi je tukaj dobili. Ali praktično vodijo skoraj vsa dejanja kapitalistov interesi kapitalističnega razreda, vsaj veliko bolj, kakor dejanja delavcev. Nič ne de, da se bojujejo tudi kapitalisti in posamezne kapitalistične skupine med seboj in da so ti boji včasih skrajno neprizanesljivi in zakrknjeni; tam, kjer prihajajo kapitalisti v nasprotje z delavci, najdejo razumno ali pa instinktivno svoje razredne interese in uravnajo svoje postopanje po njih. Obenem pa gledajo tudi bolj in bolj, da odstranijo svoja notranja nasprotja in so v tem oziru že prav močno napredo-

vali. Velike nacionalne organizacije, korporacije, trusti ali kakorkoli se imenujejo, ki gredo za tem, da izločijo čim bolj konkurenco med kapitalisti, da koncentrirajo produkcijo in trgovino in raliirajo vse svoje sile, so živi dokazi te tendence. Z nacionalnega polja prehaja to bolj in bolj tudi na internacionalno, četudi so krči tega procesa bolestnejši. Očitna pa je smer, da se scentralizira ves kapitalizem, in vse patriotske fraze kapitalistov posameznih dežel tehtajo vpričo tega stremljenja bore malo, naj so tudi v nekaterih slučajih morda odkritosrečno zamišljene. Ne more se absolutno trditi, da je zlata internacionala že ustanovljena; zadnja vojna je podala dokaz, da še ni. Ali na vsak način je ona cilj kapitalizma, in to je povsem neodvisno od simpatij in antipatij posameznih kapitalistov do takega rezultata, neodvisno od večjega ali manjšega patriotizma v posameznih deželah, pač pa je odvisno od notranjega razvojnega zakona kapitalizma samega. Ta zakon sili v koncentracijo. Najprej se vrši v deželi, kjer odrine polagoma vse ugovore in poruši vse ovire. Potem pa mora po enakem zakonu prestopiti vse meje, tudi deželne in državne, pa postati internacionalna. Svetovni trusti, svetovni monopoli — to so zadnje postaje kapitalizma.

Z napredovanjem tega procesa se pa ostre razredna nasprotja. Tudi psihološki momenti igrajo pri teh veliko vlogo. Ali važnejša od njih je povečana odvisnost vseh drugih razredov od kapitalističnega. Ne le povečana odvisnost, ampak tudi propadanje srednjih razredov, njih proletariziranje. Kapitalizem potrebuje delavce. Brez njih ne more izhajati. Oni mu morajo producirati to, od česar vleče svoje profite. Eni morajo zanj delati duševno, drugi telesno; bolj in bolj se pa tudi oboje delo spaja. Na vsak način mu je razred, ki dela, potreben. Vsi drugi so mu pa le na poti. In spravlja si jih s peti. Njih neodvisnost vsesava kakor polip. Njih male tovarne požirajo trusti; njih male trgovine postajajo agenture velikih korporacij.

Čimdalje bolj se grupirata dve skupini: Na eni strani kapitalistični, na drugi delavski razred. In nikakor ni treba visoke matematike, da se razume, kako neizogibno morajo razredni boji postajati ostrejši.

Kako naj delavstvo v teh razmerah najde pravo pot? Kakšen naj mu bo cilj in kako naj ga doseže? Kako naj se obvaruje nepotrebnih, nekoristnih žrtev, in kako naj se čuva da ne zablodi?

Vedno je v delavskem gibanju sree igralo veliko vlogo. Ljubezen do zatiranih in trpečih je ustvarila mnogo bojevnikov. Privedla je tudi marsikaterega iz gospodujoče sfere v takor izkoriščanih in preganjanih. Nihče ne more tajiti, da je to plemenito čuvstvo. Ali v bojih tako stvarnega značaja kakor so socialni, ne zadostuje to. Pogled na strašne krivice, pod katerimi se zvijajo milioni, in želja, da postane svet boljši, je podžgala visoke duhove, da so posvetili svoje življenje ideji preustrojitva sveta, pa so izdelali načrte za nove družbe, v katerih naj bi vladala ljubezen do bližnjega, pravičnost in enakost. Mnogo takih idej so poskušali uresničiti baš

v Ameriki, kjer je bilo toliko utopističnih eksperimentov, kolikor v nobeni drugi deželi, dasi so bile večinoma vse take ideje presajene od drugod. Vsi taki poizkusi so pa vendar ostali brez uspeha. Vsakovrstne komunistične kolonije so propadle in njih fiasko je ideji več škodoval kakor koristil.

Marx je postavil moderni socialni boj na znanstveno podlago. In le na znanstveni podlagi more biti uspešen. To pa pomeni, da ni z dobrim sreem nič opravljeno, temveč da je treba postopati z največjo treznostjo. In da je to mogoče, je treba poznati vse pogoje, vse razmere, vse okoliščine. V Ameriki na primer še je treba dobro seznaniti z ameriškimi razmerami. Vsakdo se bo zaletaval z glavo v steno, če bo mislil, da more po sili uveljaviti svoje ideje brez obzira na položaj. In hudo se moti, kdor misli, da je povsod mogoče, kar je mogoče v eni kraju, da je sploh dobro povsod, kar je morda dobro v eni deželi.

Razredne boje bomo imeli, dokler imamo razrede. To je jasno. In iz tega sledi, da mora biti odstranitev razredov cilj vsakega socialnega boja, ki hoče končati socialni boj in omogočiti harmonijo v družbi. To velja za ves svet enako. Ali to ne pomeni, da se more ta boj voditi po vsem svetu na popolnoma enak način, da morejo biti povsod enaka sredstva enako dobra, da se pride povsod in vsak čas po enakih potih enako naprej. V razgovoru z nekim časnikarjem je na primer Bela Kun, nekdanji boljševiški diktator na Ogrskem dejal, da je bilo na Ogrskem vse zrelo za komunizem, le delavci niso bili zreli zanj. Bela Kun najbrže ni razumel, da je s temi besedami sam obsodil svoj eksperiment — brez obzira na to, da menda na Ogrskem tudi marsikaj drugega še ni bilo zrelo. Ali z nezrelim delavstvom doseči, kar mora delavstvo ne le izvesti, ampak tudi vzdržavati in ravnati, je očitno krvava zmota. Če zida kdo hišo, mora poznati material. Človek kot material je pa vendar vsaj toliko potreben poznavanja in uvaževanja, kolikor opeka in les.

Ta material je treba poznati tudi v Ameriki. In to ni tako enostavno, kakor se marsikomun sanja. Kozle bomo streljali, če ga bomo idealizirali. Nič nam pa ne bo pomagalo, če bomo preklinjali njegove napake. Z dejstvom se je treba seznaniti. Ameriško delavstvo je za enkrat tako, kakršno je. In prvo vprašanje se glasi: Kakšno je pravzaprav? In dalje moramo vprašati: Zakaj je tako?

Če smo s tem na jasnem, bo marsikaj olajšano. Iluzijam se ne smemo vdajati o tem delovstvu. Vsi, ki so mislili, da ga je mogoče čez noč "zrevolucionirati," so morali spoznati, da so se radikalno zmotili. Še manj pa je treba obupati nad njim. Da ni doslej našlo prave poti, nikakor ne pomeni, da je nikdar ne najde. Socializem črpa največjo moč iz znanstvenega spoznanja, da silijo gospodarske razmere s svojim razvojem delavstvo v organizacijo in v razredni boj. Tudi ameriško delavstvo prisili jo na to. Ali dasi je končni rezultat neizogizno enak, učinkujejo razmere v podrobnostih vendar različno, ker so tudi same v podrobnostih različne.

Kakor vse, je tudi ameriško delavstvo plod razvoja, in tega je treba poznati.

Kakšno je delavsko gibanje v Ameriki danes, bomo le tedaj prav razumeli, če bomo vedeli, kako je nastalo in kako se je razvijalo. Poizkusili bomo zato podati nekoliko zgodovine tega gibanja, in zdi se nam, da bomo iz nje lahko črpali ta nauk: Delavsko gibanje v tej deželi je imelo svoje lastne začetke, ali stalo je tudi kolikor toliko pod evropskim vplivom. Toda zgledi z onkraj morja niso bili nikdar tako močni, da bi mu bili vzeli ves njegov originalni značaj. Imelo je rahle stike s svetovnim gibanjem, pa jih je zopet izgubilo. Zaostajalo je za zunanjim pokretom, pa se je tudi zaletavalo daleč preko njega. Prihajalo je v vročinski paroksizem, pa je tudi popolnoma omedlevalo. Delalo je usodopolne napake, pa jih je popravljalo. Iz vsega tega se je razvilo nekaj, kar je sorodno splošnemu delavskemu gibanju, kar pa ima vendar svojo povsem posebno barvo in svoje karakteristične poteze. Komplciralo ga je in mu dalo nekaj pisanega povrh še to, česar nima stari svet — vsaj ne od daleč v taki meri — namreč trajno priseljevanje tujega delavstva, v neštetihih ozirih neenakega tukajšnjemu, a neenakega tudi med seboj. Ali iz vse te pestre zmesi se razvija proletarijat, ki ima krasne sposobnosti in velike moči, le da jih sam še ni prav odkril in jih vsled tega doslej tudi ni znal prav porabiti. Našel pa jih bo, in od sistematičnega dela bo odvisno, kako hitro jih bo znal porabiti z največjim možnim uspehom.

GENERAL PERCIN:

VOJNA IN LIGA NARODOV.

(Iz francoskega.)

(Konec.)

6. Francosko ljudstvo in nemško ljudstvo.

Na Francoskem imamo navado — in to spada še med dedščine monarhije — da prištevamo vse, kar se nam zgodi srečnega ali nesrečnega, zaslugam ali napakam posameznega človeka. Treba nam je odrešenika ali pa izdalajca.

Iznebimo se te tendence. Malo je na tem ležeče, ali stoji maršal Foch po svojih kvalitetah višje ali nižje od Ludendorfa. Oba ta moža izgineta prej ali pozneje in njiu vpliv mine. Toda narodi ostanejo z vsemi svojimi krepostmi in napakami, prehajajočimi od generacije do generacije.

Bodisi da je francosko ljudstvo, kar lahko pravimo s ponosom, pokazalo v dobi zadnje vojne več prednosti kakor nemško ljudstvo.

Reklo se mi bo, da ni bila omejitev prehrane v Franciji tako stroga kakor v Nemčiji. Temu pritrdim.

Nemčija ni nikdar dosegla take stopnje bede kakor okraji našega severa, Belgije in Srbije. Nemčija ni poznala invazije. Nobenega takega poraza ni pretrpela kakor mi pri Charleroi. Imela je upanje v zmago. Zmagala ni — to je vse. To razočaranje je zadostovalo za njen poraz.

Nemško ljudstvo nima enake prožnosti kakor francosko. Bombardiranje mest z dalekosežnimi topovi bi bilo Nemce steroriziralo. Francoze je le razburjalo.

To je morda razlika temperamenta, predvsem pa razlika političnega režima. Ne pozabimo, da živimo osemindeset let v republiki. Francoski državljani se zanima za reči v državi. On ve, zakaj se bojuje. V stalnem stiku je s svojimi izvoljenci. Ti so trajno v stiku s tistimi, ki imajo javno moč, ki imajo legalna sredstva, da uveljavijo voljo ljudstva — vrhovnega vladarja.

V Nemčiji ni nič podobnega. Zatiran od kajzerizma, nima nemški podanik nobenega sredstva, da bi mogla priti njegova volja do veljave. Edino, kar ima, je upor.

7. Kapitulacija Nemčije.

Hvala gre prezidentu Wilsonu, ki je s svojo izjavo, da se ne pogaja s Hohenzollerni, pospešil izbruh nemške revolucije.

Odvrniti nemško ljudstvo od cesarske hiše, je bilo to, kar so hoteli francoski socialisti doseči s potjo v Stockholm. To je dosegel Wilson.

Neki prebivalec mesta Mézières je dne 5. decembra napisal v "Echo de Paris", da je moral armadni poveljnik meseca septembra opomniti vojake garnizone na respekt pred kronprincom. Trije nemški vojaki so bili prisilili kronpirneca, da je stopil s cestnega hodnika, katerega je hotel namenoma rabiti v celi širjavi. Pet tednov po tem je v Kielu izbruhnila vstaja nemških pomorščakov.

Takrat je vrgel badenski princ Max med ljudstvo svojo famozno proklamacijo, v kateri čitamo:

"Zmaga, katero je marsikdo pričakoval, nam ni bila dodeljena. Toda nemško ljudstvo je doseglo veliko večji uspeh. Doseglo je zmago nad samim seboj in nad vero v pravico sile. Iz te zmage bomo črpali novo moč in z njeno pomočjo zgradimo novo stanje."

Ni se mogoče dovolj globoko zamisliti ob teh besedah. Ta izjava, da je nemško ljudstvo doseglo zmago nad vero v pravico sile, je utajitev Bismarckove doktrine: Sila gre pred pravico. To pomeni odreči se največji napaki minolih stoletij. To je smrtni akt nemškega militarizma, uresničenje dela, po katerem smo stremeli štiri leta.

Nikdar se ne bi bil dosegel enak uspeh s samo vojaško zmago. Zdrobitev nemške armade bi bila nemara zdramila vojne nagone francoskega ljudstva. To bi bilo pomenilo premaknitev militarizma, nikakor pa ne njegove smrti.

Sreča je za človeštvo, da se je vojna končala na tak način. Take zmage nismo dosegli, kakor jo predpisujejo vojaška pravila. Armade sovražnika nismo uničili, dali smo pa zadnji udarec omajani morali nemškega civilnega prebivalstva.

Kakorkoli je bilo naše zasledovanje zategnjeno, je vendar dovoljevalo, da so mogle francoske vesti skoraj vsak dan naznaniti zasedenje ene ali druge. Prispevalo je torej, da je civilno prebivalstvo izdržalo.

8. Sijajen uspeh.

Besede: Mir brez zmage se popolnoma prilagaja današnji situaciji. Te besede so marsikoga užalostile, ker niso godile naši vojaški ljubezni do samega sebe. Toda smo li dosegli to, o čemer smo sanjali?

Hoteli smo mir in imamo ga.

Zahtevali smo Alzacijo in Loremo in imamo ji.

Hoteli smo smrt nemškega militarizma, imamo jo.

Želeli smo oškodovanje za opustošenje in dobili ga bomo.

Prezident Wilson nam je hotel pridobiti spoštovanje sveta. Pridobili smo ga.

Ta neizmerni uspeh smo pa dosegli brez popolnega uničenja Nemčije, o katerem so sanjali nekateri naši ekstremisti, brez uničenja, ki bi bilo Nemčiji onemogočilo, da nam plača, kar nam je dolžna.

Storili smo boljše, kakor če bi bili uničili Nemčijo. Prisilili smo Nemčijo, da je priznala, da ni mogla kljub 43letnim pripravam doseči zmage, na katero je čakala, in da je po štirih letih vojne njena nada na zmago stalno padala. Prisilili smo nemškega kancelarja, da je izrekel smrtno obsodbo nad nemškim militarizmom, prisilili smo ga na izjavo, da ne veruje več v pravico sile in da pomeni to zavrženje pravice nasilstva za nemški narod zmago idej, ki so važnejše, kakor zmaga z orožjem.

Ta mogočni pouk naroda, ki je celo stoletje sanjal o gospodstvu sveta s pomočjo oborožene sile, je dogodek, ki nima enakega v zgodovini človeštva. Končal se je torej doba, ko je veljalo, da je vojna edino sredstvo za izravnavanje sporov in usode narodov.

Ni se dosegla zmaga z orožjem. Priznajmo to. Doprinesimo žrtev zaljubljenosti v sebe, žrtev, ki je zelo majhna v primeri s to, ki jo je doprinesel kancelar nemške države v imenu najponosnejšega naroda.

Če se vsakdo nekoliko potrudil, ne bo nič več oviralo dela Lige narodov. Oborožena sila bo intervenirala le, da se prizna pravica in če odloči o predmetu razsodiščni tribunal.

In če bo taka odločitev izraz velike večine ljudstva, bo oborožena sila tako strašna, da bo že njena grožnja sama na sebi zadostovala, da se uporniki vrnejo k redu.

Vprašujemo se, kako bo organizirana oborožena sila, pooblaščenca, da izsili respekt pred razsodbami pravega sodišča. To je vprašanje, ki zahteva poseben študij. Problem pa postane enostavnejši. Naj se uresniči v okvirju Lige narodov tiste misli, ki so že izvedene za posameznike vseh civiliziranih narodov.

Včasih so posamezniki sodili sami; danes sprejemajo razsodbe tribunalov. Prišel bo dan, ko bodo narodi enako sprejemali odloke razsodišč. Ta dan pride tem prej, čim hitreje se iznebimo predsodkov tradicije. Oborožena sila bo pa prav tako lahko igrala svojo vlogo vpričo mednarodnega sodišča, kakor vrši v državi policijska moč v razmeroma

majhnem številu svojo nalogo vpricho navadnih sodišč.

Ta notranja izpremembra narodov ne pride pač čez noč, toda nikdar ne bi izvršila, če bi narodi čakali, da jim bo predložen gotov načrt Lige narodov, katerega podrobnosti ne bi naleteli na noben ugovor. Plavati se ne naučimo s ponavljanjem plavalnih kretenj v posodi, ampak iti moramo v vodo.

Dogodki leta 1918 so že pospešili nove misli. Tisti, ki so pred nekoliko leti verjeli v Ligo narodov, so bili čudaki. Danes vrujemo skoraj vsi vanjo. In zato verujemo vanjo, ker je nemška revolucija razbila glavno zapreko, ki je ovirala uresničenje tega napredka. Zadalja je smrtni udarec vsakemu militarizmu s tem, da je porazila najmočnejšega izmed njih, nemški militarizem.

14. november 1918 pomeni v zgodovini človeštva najsrečnejšo izpremembro, ki so jo kdaj ljudje izvršili.

Volja in socializem.

Pogostoma je bilo že izrečeno mnenje, da ne pride socializem neke sobote ob pol dveh popoldne kakor škof, katerega prihod v faro je napovedan in ki ga pričaka procesija na cesti med vitkimi mlaji in ob grmenju možnarjev. Z drugimi besedami: Socializem ni čudež, ki se zgodi ob gotovem času kakor binkoštno priplavanje jezikov, temveč je rezultat procesa, ki ima svoje pogoje v dejanskih razmerah.

To mnenje je popolnoma opravičeno in kdor misli drugače, je na tisoče milj oddaljen od socializma. Ko je socializem dobil znanstven značaj, je razpršil vse utopije in vero v čudeže, tudi v socialne čudeže. Ali prav takrat je dobil tudi gotovost svoje neizogibne zmage, ker je po znanstvenem spoznanju prihod socializma neizogiben rezultat gospodarskega razvoja. Dan socializma pride. Toda kdaj?

Pride, kadar se izpolnijo vsi pogoji. Teh je več. Na socializem na primer ni misliti med črne v centralni Afriki, kjer vladajo še najprimitivnejše razmere barbarizma, kjer je še obdelovanje polja komaj vredno imena obdelovanje, kjer ni niti najskromnejših začetkov kakšne industrije, kjer se še vedno rabi kamnito orodje. Socializem zahteva zelo visoko stopnjo industrialnega razvoja in v zvezi z njim družabno organizacijo velikih skupin, narodov in držav. Pritlikavska obrt in mala kramarija ne daje tal za socializem, kakor jih ne daje organizacija malih, med sabo ločenih, neodvisnih mest in mestec.

Mnogo pogojev za socializem ustvarja razvoj sam skoraj avtomatično. Stroj, ki omogoča industrialno proizvajanje, železnica, ki posreduje veliki promet med deželami in narodi, stopnjevano koncentriranje produkcije, napredujoča demokracija — vse to ustvarja pogoje za socializem. Ali

poleg vsega tega je treba še nekaj drugega: Treba je socialistov.

* * *

Razmere so najvažnejši moment. To se ne sme nikdar prezreti. Kjer niso gospodarske in politične razmere dozorele za socializem, tam ni mogoč socialistični sistem, pa če bi bili tudi vsi prebivalci države od prvega do zadnjega socialisti. Sama človeška volja ne zadostuje, pa naj je delavska ali kapitalistična.

Razmere! Vedno in absolutno je treba vpoštovati razmere. One so najmočnejša sila. Ali to se zopet ne sme razlagati fatalistično, kakor da je neke zapisano, kdaj in kako se bo vse zgodilo in kakor da je človek pri tem le slepo orodje usode. Razmere delujejo, ali njih živo sredstvo, njih medij je človek, človek s svojimi sposobnostmi, s svojimi močmi, s svojo voljo, s svojim delom. V socialnem razvoju, o katerem smo prepričani, da vodi v socializem, igra človek veliko aktivno vlogo in prihod socializma je v veliki meri odvisen od človeka.

Kdo je tisti človek, ki najbolj pospešuje ali ovira prihod socializma?

Noben posameznik ne. Socialist ne more verjeti v čudežno moč individualne osebe, kakor so včasih pisali šolsko zgodovino, polno povesti o kraljih in cesarjih, o vojskovodjih in ministrih, o svetnikih in papežih, ki so baje dajali smer zgodovini in obliko svetu. Vemo, da je posameznik lahko močan, toda tudi najmočnejši in največji je le plod razmer in časa.

Kolikor prihaja človek v poštev, je pospeševanje ali zadrževanje socializma največ odvisno od delavstva. Čim odločnejše dela delavski razred za socializem, tem prej pride. Čim manj se zanima zanj ali pa mu celo nasprotuje, tem dalje bo trajal boj in tem dalje bo treba čakati na uspeh.

Vsi pogoji socializma se množe in utrjujejo. Industrija postaja vse ugodnejša za socialno produkcijo in distribucijo. Politična demokracija pripravlja tla industrialni demokraciji. Internacionaliziranje kapitalizma podira vsakovrstne plotove. Prometna sredstva se razvijajo in množe, da prihajajo najbolj oddaljeni narodi bolj med sabo v dotiko, kakor so bili včasih prebivalci ene dežele.

Vprašanje je, kaj je z ljudmi, kaj je z delavstvom?

* * *

Splošno zanimanje za socializem se je med delavstvom gotovo zelo dvignilo. Ni še dolgo, ko je bil socializem tudi v mnogih delavskih krogih še trepet povzročajoče strašilo, in tam, kjer ni bilo baš strastne antipatije, je bila vsaj apatija in indiferentizem. Marsikaj se je v tem oziru izpremenilo. Vzrokov ni treba iskati predaleč. Nikakor nas pa to ne sme zavesti v optimizem in nam dajati vere, da je že vse dobro.

Odkritosrčnosti je treba napram samemu sebi. Varovati se moramo samoprevare. Veliki dogodki časa so zbudili močan socialističen sentiment, soci-

alistično čuvstvovanje, nikakor pa niso v enaki meri ojačali socialističnega dela.

Vplivali so kakor opojna pijača. Dvigali so vero v čudeže. Mogočno je naraslo pričakovanje. "Socializem prihaja!" — je donelo na vseh koncih in krajih. "Jutri bo tukaj," so peli najbolj navdušeni in so smatrali že tiste za pesimiste in nazadnjake, ki so menili, da bo treba počakati vsaj do pojutrnjem. Danes pa je v mnogih krajih nevarnost, da se umakne prvotno navdušenje malodušnosti. Ljudje, ki so hodili že vsak večer na hrib gledat, ali je Socializem že v sosednji vasi, kakor so hodili včasih pričakovat novi prihod Kristusa, so danes godrnjavi in polni dvomov, če je socializem sploh mogoč.

Vse te opojnosti se je treba rešiti, a rešiti se je treba tudi mačka, ki sledi pijanosti. Pomenajmo si oči. To je včasih zelo dobro sredstvo. Pa pogledjmo jasno dejstvom v oči.

Nobenega, prav nobenega razloga ni, da bi obupali nad socializmom. Videli smo, da se množe vsi njegovi pogoji. Da, vsak dan lahko vidimo, kako prihaja socialistična načela v veljavo tudi tam, kjer se drži kapitalizem z zobmi in nohtovi svojega gospodstva. Sami zastopniki kapitalizma morajo pogostoma prekrizati svoje lastne teorije, ker ni mogoče povsod izhajati z njimi. Kolikor toliko socialne produkcije, četudi ne v strogem smislu socializma imamo že skoraj v vsaki deželi. Niso li to jasni dokazi, da gre razvoj v tisti smeri, ki jo je označil socializem?

Ali treba je tudi aktivnega živega dela. Brez njega ne more biti uspeha. To delo leži na ramah delavskega razreda. Mnogo njegovih članov je zelo delavnih. Ali rekli smo, da ne more biti socializem rezultat dela posameznikov. Vse delavstvo je poklicano, le njegovo skupno delo more prinesiti uspeh.

Lahko pa najdemo še na tisoče in tisoče delavcev, ki se bodisi sploh ne brigajo za stvar, ali pa mislijo, da so storili dovolj in se ne ukvarjajo več z vsemi "temi sitnimi vprašanji."

To ne more voditi do cilja. Tudi navduševanje za Lenina in Rusijo ne prinese plodu. Če naj pride socializem v tej deželi do veljave, ga mora uvesti tukajšnje delavstvo in se napraviti sposobno, da ga uvede in potem tudi vzdrži.

Glasovati za socialistične kandidate je seveda v redu. Ali s tem je opravljen le majhen košček dela. Socialistična stranka je pač politična stranka in volitve so zanjo važne. Toda volitve niso vse. Volitve so sredstvo, da spravi stranka svoje zastopnike v zakonodajne in upravne zbornice. Poleg tega pa ima še celo vrsto drugih nalog, ki niso nič manj važne. Med temi je vzgojevalno delo, ki naj poda delavstvu potrebno znanje in sposobnosti za njegove naloge v sedanjosti in v bodočnosti.

To delo mora biti organizirano, če naj prinese uspehe. V vsakem oziru je treba organizacije, organizacije članstva, organizacije časopisja, organizacije knjig in brošur, organizacije fondov, organiza-

cije raznih odborov in drugih teles, ki so v tako obsežno demokratični organizaciji potrebni, in se brez njih ne more izhajati.

Socialistična organizacija se mora bojevati sistematično in ne kaotično. Njeni boji morajo imeti smer in morajo biti učinkoviti, ne pa udarci s palico po vodi.

Socialistična organizacija mora biti pripravljena vsak čas parirati kapitalističnemu časopisju in moralno braniti interese delavskega razreda. Deset milijonov organiziranih socialistov s svojim jakim časopisjem bi vtilo nepopisen respekt zagovornikom socialističnega sistema. Toda že pol milijona organiziranih socialistov s tistimi vred, ki danes simpatizirajo in s tistimi, ki bodo jutri in pojutrnjem simpatizirali s socializmom, lahko postavijo Zedinjene države na noge, mesto da stojijo na glavi, kakor je danes. To se pravi, pol milijona aktivno organiziranih socialistov bi neznansko pospešilo socializem v Ameriki. Če je to mogoče kapitalističnemu razredu za svoje interese, zakaj ne bi bilo mogoče socialistom za njihove.

Nihče ne more biti dober socialist, dokler ni v socialistični organizaciji in ne dela za socializem, kakor zahtevajo organizatorične potrebe, ki jih ima organizacija v načrtu.

Kdor pravi, da je dober socialist, pa ne spada v socialistični klub, vara samega sebe. Kdor ne naroči socialističnega lista in se ne zanima za socialistično izobrazbo, pa hoče vzlic temu veljati za dobrega socialista, vara samega sebe in druge, ki jim to pripoveduje. Socializem zahteva aktivnih, ne pa pasivnih socialistov.

Kdor hoče, da zavladajo socializem, naj vstopi takoj v socialistični klub in naj gre na delo, kajti socializem ne dela čudežev.

Charles H. Steinmetz:

Socializem in izumi.

I.

Naša moderna in znanstvena civilizacija je glede na svoj napredek v osnovi odvisna od izumov.

Če ne bi bilo z izumi povzročene stalno rastoče produktivnosti človeka, bi zadalo našo človeško družbo ob naraščajočem številu prebivalstva propadanje, lakota in pogin.

Vsaka razumna misel, ki se ne boji uvaževati pravilno in brez predsodkov, utemeljenih na simpatijah, ve, da vodi naša industrijalna organizacija, ki jo lahko imenujemo individualistično kapitalistično, neizogibno v svojih zadnjih konsekvencah v socialistično družbo, v socializem. Tu pa nastaja resno vprašanje: Ali odstrani socialistična družba izgled in nagrade, ki jih obljubuje kapitalizem izumitelju, in pade li naša civilizacija, kakor se je civilizacija starega veka umaknila barbarstvu srednjega veka?

Kadar govori laik o izumih, misli na tiste velike izume, ki so pomenili cele stopnje v naši civilizaciji,

kakor na primer Stephensonova lokomotiva, Fultonov parnik i. t. d.

Ali je Stephenson obogatel z izumom parne lokomotive?

Toliko ni obogatel, kolikor marsikakšne uspešen mešetar ali ogstilničar. In v čem je bil njegov izum? Pred Stephensonovim je bilo postavljenih in izkušenih mnogo parnih vozov, in Stephensonova "Rocket" je bila zelo oddaljena od dovršenosti, moderne parne lokomotive. Torej je bilo Stephensonovo delo le en korak v razvoju parne lokomotive, četudi tako velik korak, da se po pravici imenuje "izumitelj" parne lokomotive, a nagrada, ki jo je dobil, je slava in ime v zgodovini, kar bi dobil tudi v socialistični družbi — toda finančno je napravil kakšen Gould ali Vanderbildt ali Harriman neprimerno več iz parne lokomotive, ne da bi bil kateri izmed njih kaj izumil na njej.

Tri skupine izumov.

Grobo se izumi lahko razdele v tri skupine:

1. Osnovi izumi, ki odpirajo novo polje za stremljenje človeštva ali pa tudi novo dobo v svetovni zgodovini, kakor na primer izum parnega stroja, parnika in lokomotive, bombažnega stroja, ki je ustvaril bombažno industrijo, transformatorja izmenjalne struje, ki je omogočil moderni razvoj elektricitete.

2. Izumi, ki so le koraki v oblikovanju in razvoju stvari, kakor nova oblika prevodne motke v avtomobilu ali nov način navijanja električnega motorja.

3. Slučajni ali postranski izumi, kakor nova ugan-ka, trik, ki se prikupi ljudem.

Pobavimo se najprej z drugo skupino, ker predstavlja veliko večino mnogo tisoč izumov, patentiranih vsako leto v Zedinjenih Državah, in ker izražajo po svoji večini industrijalni napredek dežele, četudi niso individualno ti izumi radikalni in revolucionarni in ne misli laik navadno nanje, kadar govori o izumih in izumiteljih.

V zaporednih korakih svojega dela nahaja strojnik, risar ali konstruktor sredstva, da doseže zaželeni uspeh, črpajoč iz svojega znanja, iz izkušnje in sposobnosti. Kjer so ta sredstva nova, predstavljajo izum, ki se lahko patentira, in izum predstavlja tako osnoven del rutine inženirjevega dela. To se pravi: Inženir, kateremu manjka originalnost in ki je pri svojem delu omejen na znana sredstva, naletava na resne zapreke, in originalnost in sposobnost izumevanja je nujna za uspešnega inženirja in risarja.

Kakor se približuje svetovni industrijalni razvoj organizaciji v vse večji in večji korporaciji, se čim dalje bolj manjša število neodvisnih inženirjev, in vedno več jih smatra za priporočljivo vstopiti v službo korporacije.

V korporacijski službi inženirja je pa zelo utrjena navada, da pripadajo od inženirja napravljene izumi in njih patenti korporaciji, ne pa izumitelju, in tako ne dobiva izumitelj nobene direktne finančne koristi od svojih individualnih izumov. Ta praksa se širi, ker kaže izkušnja, da je najbolj zadovoljiva.

Moralno je mnogo opravičenja za to metodo. Navadno je prineslo inženirju delo za družbo tisti problem, ki ga rešuje s svojim izumom, enako mu je tudi podatke in informacije, ki so mu omogočile rešiti problem, podala družba, tako da ne bi bil brez korporacije najbrže naletel na problem, in če bi bil naletel nanj, ga ne bi bil mogel rešiti. Inženirjeva odškodnina je torej njegova plača, ki honorira produkte njegovega znanja in njegove originalnosti in njegovo sposobnost izumevanja, pa slava, ki jo užije kot izumitelj. Zanimivo je opazovati po izkušnji, da prihaja korporacijskim inženirjem, ki delajo ob takih pogojih, več uspešnih izumov, kakor od privatnih inženirjev. To povzroča očitvidno večje število in velikost problemov, s katerimi imajo opraviti, boljše možnosti za reševanje in zadoščenje vsled večjega polja, na katerem prihajajo njih izumi do veljave. Toda ta metoda je prav tako brez direktnih finančnih koristi, ki se tako pogostoma smatrajo za temeljni pogoj izumov, kakor tista, ki bi jo našli v socialistični družbi.

Izkušnja torej izpričuje, da ne bo najštevilnejša in v celoti najvažnejša skupina izumov zmanjšana s socializacijo družbe. Organizirana družba prevzame enostavno mesto sedanje industrijalne korporacije, število izumov se pa še pomnoži zaradi pomnoženih prilik in večjih možnosti.

Kar se tiče tretje skupine izumov, kakor je nova ugan-ka, nova pijača, ki postane v javnosti priljubljena, bi jo lahko imenovali izumiteljsko loterijo, ker niso dobički v nobenem razmerju do vrednosti stvari ali do duševnega in umstvenega dela izumitelja; kajti enako zaslužni izumi te vrste so lahko velik uspeh ali pa popoln neuspeh, skoraj kakor špekulacija na borzi. Ni verjetno, da bi v socialistični družbi ali pa v kakršnikoli obliki dobro organizirane družbe obstajale take razmere. Težko pa je reči, kako bi ta mogla imeti mnogo učinka na podobne izume in če bi svet mnogo izgubil, če bi se njih število zmanjšalo.

(Dalje.)

Iz Ženeve poročajo, da je admiral Horthy, sedanjí "regent" na Ogrskem, vrhovni reprezentant belega terorja, ponudil bivšemu avstrijskemu cesarju Karlu ogrski tron z zagotovilom, da je s soglasjem "večine prebivalstva" vse pripravljeno za povratek habsburške dinastije.

Vprašanje, ali je vest resnična ali ne, prepuščamo poročevalcu. Verjetno je, zakaj Horthy je monarhist od pete do glave, kakor je monarhistična vsa sedanja ogrska vlada. Zadnje volitve so se vršile v znamenju monarhizma in v interesu monarhizma se je izvršila vsa zadnja prekucija. Dejali bi pa, da ne bo imel gospod Karl v sedanjem trenutku posebno velike želje stopati na vroča tla Ogrske in da mu najbrže tudi rezultat Kappovega eksperimenta v Nemčiji ni dal preveč poguma. Navsezadnje je v Švici vendar še bolj varno, kakor v Budimpešti. S čimer pa seveda ni rečeno, da je habsburški gospod pokopal že vse upe in da ne pride še do resnih monarhističnih hematij v srednji Evropi.

Kapitalistična slička.

Pariški dnevnik "Eclair" je objavil par dokumentov, ki bi tudi v Ameriki lahko zbudili nekoliko zanimanja. Z njimi je namreč v zvezi družba J. P. Morgan & Co., ki je, kakor je splošno znano, ameriška. Ima pa tudi v Berlinu svojo "hišo", in ta prihaja tukaj v poštev. Francoski list pravi, da so odkrili te dokumente najprej nemški neodvisni socialisti, a da so prišli v roke baltiških vlad in da so bili fotografirani. Iz njih izhaja, da so bili zanimivi stiki med omenjeno berlinsko hišo J. P. Morgan & Co., nemško vlado in baltiškiimi aventuristi, ki so lani poskušali svojo srečo z "vojno proti boljše-vikom."

Prvi izmed dokumentov, ki govorijo pravzaprav sami zase, je dopis generala Biskupskega, prezidenta takozvane zapadnoruske vlade, poslan nekemu gospodu X., očitno zastopniku Morganove bančne firme v Berlinu. Glasi se:

Berlin, Wilhelmstrasse, 34.

Potrdjujoč današnje pogajanje prosi politično-vojaški svet zapadnoruske vlade, da zadosti potrebam nove zapadne fronte, sedaj snovane za boj z boljševiki, za posojilo 300.000.000 nemških mark in daje za varščino vse premično imetje države, katere organizacija nastane iz delovanja više imenovanega sveta.

Predsednik sveta: General Biskupskij.

Podpredsednik sveta: Baron A. von Pilar.

Tajnik sveta: V. Popov.

Berlin, 16. septembra 1919.

• • •

Drugi dokument je provizorična pogodba, sklenjena s firmo J. P. Morgan & Co. Nje besedilo je sledeče:

Pogodba, sklenjena med banko J. P. Morgan v Berlinu in zapadnorusko vlado, katere reprezentanti so: Prezident in minister za zunanje zadeve W. Biskupskij; finančni minister G. von Berg; vojni minister P. Durnovo; notranji minister G. Deringin; poljedelski minister D. Siakin; učni minister W. Poppe, in trgovinski minister A. Roemer.

Sledeča pogodba je bila danes sklenjena med imenovanimi osebami:

1. Banka J. P. Morgan & Co. dovoli imenovani ruski vladi 300.000.000 mark, (normalna cena 72.000.000 dolarjev), na pet in pol obresti na dobo desetih let. Po tem roku mora biti posojilo vrnjeno z obrestmi 30.000.000 mark na leto.

2. Morganova banka bo imela kot varščino za to posojilo hipoteko na vse premično premoženje Zapadne Rusije, kar ga bo v resničnih mejah, obseženih od te države, kakor tudi na pozneje zasedenem ozemlju pod pogojem, da postane, če ne plača ruska vlada tri leta obresti od sklenjenega posojila, vse zadolženo premoženje v višini posojila in obresti last Morganove banke, če si bo ta želela tako.

3. Banka J. P. Morgan priznava zapadnoruski vladi pravico izpremeniti to posojilo v navadno petodstotno posojilo, razpisano po tržni ceni 98 odstotkov in plačilno po 100 odstotkih, kadar se uvede v Rusiji normalen red.

4. Kar se tiče vseh tistih posojil, ki jih je ruska vlada že napravila ali jih napravi v bodoče, se daje prednost Morganovi banki, in preden se bo razpravljalo o podobnih finančnih transakcijah, se morajo vršiti konference med imenovano vlado in banko J. P. Morgan & Co. — V slučaju, da bo banki mogoče dovoliti posojilo ob ugodnejših pogojih, se tako posojilo lahko sklene.

5. Zapadnoruska vlada dovoljuje, da naznači Morganova banka v soglasju s § 1—A in 1—B o obdavčeni lastnini in z zakonom o vojnem olajšanju finančnemu uradu, čigar briga je nalaganje davkov v Nemčiji, da je bilo posojilo v navedeni svoti dovoljeno zapadnoruski vladi pod pogoji, navedenimi v tej pogodbi.

6. Banka J. P. Morgan bo dovolila zapadnoruski vladi nadaljna posojila, če bo dovolilo stanje imenovane banke. Obljubljuje tudi, da bo pomagala s svetom drugim bankam, ki imajo finančne zveze z zapadnorusko vlado.

7. Banka J. P. Morgan si pridržuje pravico ustanoviti v Moskvi ali v Petrogradu, kakor sama izbere, centralno banko in podružnice. V slučaju, da se ustanovi državna ali kakšna druga centralna banka, se osnuje od Morganove obsežena banka po njeni važnosti.

Slede podpisi.

Ta pogodba je bila sklenjena v navzočnosti dveh prič in dokument ima primeren pečat.

• • •

Zadnji dokument je druga pogodba med enakimi strankami. Ta se glasi:

1. Zapadnoruska vlada obljubljuje, da izplača ravnatelju X. takoj po ureditvi te zadeve za posredovanje posojila v znesku 300.000.000 mark z banko J. P. Morgan kot provizijo poldrug odstotek imenovane svote, to je 3.500.000 mark.

2. Ravnatelju X. daje pravico, da ustanovi v Rusiji, bodisi v svojem imenu ali pa v imenu trgovske zbornice, katero reprezentira, tovarno za letala, ladjedelnice za gradnjo submarink in drugih bojnih ladij, in druge tovarne in delavnice za izdelovanje vojnega materiala. Pri svojih naročilih obljubljuje dajati prednost tem podjetjem, če bodo mogla izvršiti naročila.

Tudi v bodočnosti bo podpirala vsa podjetja, ki jih bo vodil ravnatelj X. Zlasti bo pazila na to, da se bo dalo dovoljenje vstopiti v Zapadno Rusijo ali pa jo zapustiti vsaki osebi na željo ravnatelja X., katero označil; da se dajo pravice ruskih državljanov osebami, ki jih on označi, in da se namestijo osebe, ki jih spozna za primerne, za častnike zapadnoruske armade. Zato obljubljuje ravnatelj X., da bo od svoje strani v bodoče podpiral zapadnorusko vlado in ji pomagal.

Ta akt se je prečital, odobril in je bil podpisan od vseh oseb, ki sestavljajo zapadnorusko vlado . . .

SCOTT NEARING:

The National City Bank.

Banka, imenovana The National City Bank of New York—prva banka v zgodovini zapadne polovice sveta, izkazujoča čez \$1,000,000.000 denarnih sredstev — predstavlja v svojem razvoju neizmerne izpremembe, ki so prišle v zadnjih nekoliko letih v ameriške trgovske kroge. Denarna sredstva National City Bank, katere Charter je bil dovoljen l. 1879, so znašala leta 1879 skupaj \$16,750.929, leta 1889 pa \$18,214.823.

S tega stališča je njen razvoj električen. Leta 1899 so znašala njena denarna sredstva \$128,000.000; leta 1909 že 280,000.000, leta 1919 pa \$1,039,418.324. Od leta 1889 do leta 1899 so narasla za 600 odstotkov; od leta 1899 do 1919 za 700 odstotkov. V štiri-desetih letih od 1889 do 1919 so narasla za 6.000 odstotkov.

Organizacija te banke označuje organizacijo moderne trgovine. Med 21 ravnatelji, ki so vsi zaposleni pri kakšnem trgovskem podjetju, so imena: William Rockefeller, Percy A. Rockefeller, J. Ogden Armour, Cleveland H. Dodge od Phelps Dodge Corporation, Cyrus H. McCormick od International Harvester Co., Philip A. S. Franklin, predsednik International Mercantile Marine Co., Earl D. Pabst, predsednik American Sugar Refining Co., Edgar Palmer, predsednik New Jersey Zinc Co., Nathan C. Kingsbury, podpredsednik Union Pacific Railroad Co., Frank Krumball, predsednik Chesapeake & Ohio Railroad Co. Nekateri izmed najmočnejših rudniških, tovarniških, transportnih in javno koristnih interesov v Zedinjenih Državah so tukaj direktno ali indirektno zastopani.

Domača organizacija te banke obstoja iz petih divizij, katerih vsaka stoji pod svojim podpredsednikom. Mesto New York sestavlja prvo divizijo; druga divizija obsega Novo Anglijo in državo New York brez mesta; ostale tri obsegajo druge dele Zedinjenih Držav. Izvzemši svojo obsežnost in dovršeno organizacijo se National City Bank ne razlikuje posebno od drugih številnih bančnih institucij. Vrhovna stavba je, zgrajena na trdnem temelju industrijalnega podjetja.

Poslovanje te banke ima v sedanjosti poseben pomen v svoji inozemski organizaciji, ki se je ustanovljala od začetka evropske vojne.

Tujo trgovino te banke vodi banka sama in Mednarodna Bančna korporacija. Prva inozemska podružnica National City Bank je bila ustanovljena v Buenos Aires 10. novembra 1914. Prvega januarja 1919 je National City Bank imela vsega skupaj 15 inozemskih podružnic, 31. decembra 1919 jih je imela 47.

Namen banke pri ustanavljanju njenih inozemskih podružnic se označuje v njenem izkazu stanja 31. decembra 1919 tako: Glavni značaj podružničnega razvoja tekom leta je njeno razširjenje, kjer je bilo otvorjenih 22 novih podružnic, tako da jih je na otoku sedaj skupaj 24. Kuba prosperira ze-

lo vsled razgranjenja sladkorne industrije; v pričo zelo ugodnih pogojev se producira sladkor tam ekonomično, in otok ima tak položaj, da lahko oskrbuje Zedinjene Države. Industrija počiva na dobri podlagi, razmerje napram Zedinjenim Državam bo pa očitno tudi nadalje tesno in prijateljsko. Kuba ima kot trg vse večjo in večjo važnost za Zedinjene Države, in sistem podružnic ima namen služiti trgovini med obema deželama.

Trgovci in bankar bosta delala roko v roko.

National City Bank ima podružnice v Argentini, Braziliji, Belgiji, Chile, Columbiji, na Kubi, v Italiji, na Porto Riko, v Dusku, v Sibiriji, Španiji, na Trinidadu, v Urugvaju in Venezueli, invse so bile ustanovljene izza leta 1914.

Del zunanje trgovine National City Bank vodi Mednarodna bančna korporacija, ki je bila ustanovljena leta 1902 in je postala del organizacije National City Bank leta 1915. Mednarodna bančna korporacija ima 28 podružnic v Californiji, na Kitajskem, v Angliji, Franciji, Indiji, na Javi, v republiki Dominiko, na Filipinskih otokih, v Panamski republiki in v kolonijah ob morskih ožinah. Po tej ureditvi bo vodila finančne razmere z Ameriko National City Bank, medtem ko so stiki z Evropo in Azijo v rokah Mednarodne bančne korporacije. Ta kombinacija daje danes banki 75 podružnic poleg njene ogromne organizacije v Zedinjenih državah.

National City Bank leta 1889 z denarnimi sredstvi \$18,000.000 je bila majhna reč v primeri z milijardnimi sredstvi leta 1920. Trideset let je zadostovalo, da se je razvila iz mladenišstva v silno dovršenost. V petih letih je banka zgradila sistem inozemskih podružnic, s katerimi je postala močena država v federaciji mednarodnih finančnih institucij.

Kakor poroča praško "Pravo Lidu", so volitve v češkoslovaški republiki na podlagi nove ustave razpisane za mesec april, in sicer na nedeljo 18. aprila za poslansko zbornico, in na nedeljo 2. aprila za senat. Omenjeni list dodaja temu poročilu:

"Neposredno po sprejemu ustave vstopamo v volilni boj. V zgodovini našega naroda še ni bilo volitev tako dalekosežnega pomena, kakor bodo te volitve. Pri tem pojde za odločitev, na kakšna pota se poda naša češkoslovaška država, komu izroči ljudstvo odločilni vpliv na bodočo usodo naše samostojne češkoslovaške republike. Kdor zasleduje naše domače življenje, ne more biti danes v dvomu, da pojde za nenavadno trd in strasten boj vsled napora mestnih in podeželnih posedujočih slojev, ki dobro slutijo, kaj bi pomenila volilna zmaga delavnega ljudstva v tej državi.

"Obračamo se do naših sodrugov in sodružic z nekaterimi resnimi besedami. Želeli bi, da bi napolnila vse naše pristaše od prvega trenutka zavest, da vstopamo v dobo enega najznamenitejših razrednih bojev v zgodovini našega naroda. Pripravimo se torej na boj z zavestjo neizmerne odgovornosti napram bodočnosti in podajmo se na volilno delo in agitacijo s prepričanjem, da se bojujemo za krasne in vzvišene ljudske ideje, ki obvladujejo danes ves svet."

ETBIN KRISTAN:

ANTON GRABIČ.

(Nadaljevanje.)

Nekega dne je bil upravnik hotela "New World" poklican v županski urad. Ko je prišel, pač ni bilo župana tam, toda počakal je potrpežljivo, zakaj če namerava Radkor naročiti velik obed ali kaj podobnega, ne bi bilo pametno spravljati ga v slabo voljo. Nemara ni popolnoma resnično, da je bilo njegovo čakanje potrpežljivo, ker je trajalo skoraj dve uri in ker je baje le prav malo ljudi vajenih dolgo čakati brez jeze in tihega preklinjanja, tudi če zna sicer mojstersko upravljati čas s popolno brezdelnostjo. Ko je župan naposled prišel, se je moral upravnik vsekakor nekoliko posiliti, da mu je obraz izražal potrebno prijaznost.

Radkorju se je očitno mudilo, ker ni imel časa, da bi se oziral na upravnikov pozdrav.

"Mister Donnovan, zakaj ne izvem, kakšne ljudi imate v svojem hotelu?" je vprašal, še preden je prav sedel.

Donnovan je bil presenečen, kakor so navadno ljudje, ki slišijo besede iz devete dežele, ko so pričakovali sosedov pozdrav. Nerodno se je masmehnil, ne vedoč, kaj naj pomeni županovo brezpredmetno vprašanje.

"Kako?" je dejal z občutkom, da bi se bil moral odkašljati; "nič posebnih ljudi ni bilo zadnje čase, pa me tudi še nihče ni vpraševal, kdo prihaja v hotel. Sploh imamo v mestu le malo-kdaj odlično osebo, ki bi bila vredna, da se zanimate zanjo. To se pravi . . ."

"Radi bi imeli kakšnega princa v hotelu, kaj? Bodite veseli, da ga nimate. V lepo zadrego bi prišli, če bi dobili gosta, ki je vaje moderne postrežbe in udobnosti. Ali o tem se nisem mislil sedaj pogovarjati, dasi bo tudi to še potrebno. Nič torej ne veste, kdo da prenočuje pri vas? Nič ne poznate ljudi? Nič vam ne pride na misel, da bi me včasih utegnili zanimati, kdo je v mestu?"

Upravnik se ni počutil dobro. Res je, da se ni zavedal nobene krivde, na drugi strani pa ni bil dovolj trdno prepričan, da je županova nezadovoljnost neutemeljena. Kdo naj bi imel v glavi vse, kar se je in kar se ni zgodilo, kar bi se bilo moralo in kar se ne bi bilo smelo zgoditi? Človeka muči toliko zakonov in predpisov, katerih smisla ne razume noben modrijan, a povrh je še toliko nepisanih zahtev, da bi šel včasih najrajši med divjake, ki niso dovolj napredni, da bi si vzajemno drenili življenje s tiščerimi znanimi in neznanimi odgovornostmi. Upravniku je bilo zelo neprijetno, toda spomnil se je, da govori s človekom, ki lahko zagrmí, pa se potrese ves njegov hotel.

"Mister Radkor", je odgovoril uljudno, kakor se je bil navadil v svojem poklicu, "v mojem hotelu je register in vsak gost se mora vpisati, čim pride. Moj hotel je vseskozi soliden in nič nespodobnega ne trpim v njem. Kar se tega tiče . . ."

"Dobro, dobro . . ." — Župan je odrinil kupček papirjev, kakor da je bilo v njem upravni-kovo razlaganje. "Domače intimnosti hotelskih sob me prav malo zanimajo. Veliko ljubše bi mi bilo, da bi me razumeli. Ali je to res tako težko? V Hattonville živimo — in dejal bi, da je lahko vedeti, kaj je Hattonville. Kje bi bilo vse, kar je tukaj, če ne bi bilo jeklarne? Kje bi bil na primer tudi vaš hotel? Hattonville je mesto, ki ima karakter; in jeklarna mu ga daje. Mister Donnovan, jaz ne zamerim nikomur, če misli na svoje interese. Ampak . . . Da, drugo lahko razumete. Brezbrižni ste bili. Rad bi, da pazite v bodoče malo bolje. V vašem hotelu so prenočevali unijski agitatorji".

Donnovan je planil po koncu, kakor da je slišal kaj nerazumljivo strašnega. Ne da bi bil že sam imel kaj opraviti z unijskimi agitatorji. Če bi bil imel časa, da bi natančneje premislil, bi si bil dejal, da ne ve prav dobro, kaj je agitator in da so njegovi pojmi o unijskih agitatorjih zelo blede. Tudi ni Radkor teh besed tako naglasil, da bi njegov povdarek izražal posebno strahoto. Upravnik pravzaprav sam ni vedel, kaj ga je tako strupeno pičilo. Občutek pa je imel tak, kakor če bi bil župan razkril, da je bilo pod njegovo streho nekoliko desetkratnih morilcev.

"Nič ne vem, nič ne vem, nisem vedel, mister Radkor", je jecjal, loveč sapo in naporno premišljajoč, kaj naj bi dejal.

Župan ga je pomilovalno pogledal.

"Ni treba, da prisegate. Nedolžni ste. Saj je največja nesreča, da je toliko ljudi tako neznanjsko nedolžnih. Ničesar ne vidijo, ničesar ne slišijo, pa seveda tudi nič ne vedo. Kaj mi to pomaga, da ni nobena krivda na vas? Potrudite se vsaj v bodoče, da bodo vaše oči kaj videle, če so sploh sposobne tega. Vsaj kolikor je mogoče, zakaj naposled se mi zdi, da ima jeklarna vendar nekoliko pravic".

"Yes, yes, yes", je hitel pritrdjevati Donnovan, dobro vedoč, da ima jeklarna več kakor nekoliko pravic in da je vsakdanji kruh — takorekoč — še vedno najvažnejše vprašanje za človeka, ki hoče živeti. Soba se mu je zdela ysa izpremenjena in v glavi se mu je nekaj vrtelo, kar ni dovolilo nobeni misli, da bi se dovršila. Z besedami brez prave zveze je obljuboval, da bo storil vse, kar bo mogoče, in ko je bil na ulici, se ni mogel domisliti, ali se je poslovil, kakor se spodobi, ali ne.

Radkor se je odpeljal v tovarno in je ukazal, da se zbere delovodje v njegovi pisarni. — Al je pred njimi kakor inperator. Vsakdo je na svoj vedel, da je treba napeti ušesa.

"Pazite, kaj se godi med delavci. Izvolite si malo pomencati oči. Za dremež in spanje ni čas primeren. V soboto pričakujem vaša poročila in mislim, da so vaše službe toliko vredne, da se jih oklenete. Ali govorim razumljivo? Omeniti hočem toliko, da ostane naše podjetje na tisti podlagi, na kateri je bilo ustanovljeno; gospodovali ne bodo oni, ki so poklicani, da služijo in imajo vse zahvaliti družbi. Če prihaja redni sovražen duh, ki bi ga bili morali opaziti, če bi bili bolj budni, je moja in vaša naloga braniti uredbe, brez katerih zavlada anarhija na svetu. Za to, kar se godi drugod, prepuščam odgovornost drugim, pri nas pa bom znal zabraniti vsako nesramo upornost hlapcev, ki so si tukaj namazali kruha z maslom, pa so pozabili, da so nekdaj prišli prosit in bi sedaj radi ukazovali. V spomin vam kličem vašo dolžnost in vaše interese. Če je treba kakšen oddelek očistiti, naj se očisti, dokler je čas. V srcu je vsakdo lahko nezadovoljen. Nikomur ne zamerim, če sanja, da bi bilo lepo biti na Rockefellerjevem mestu, nikakor pa ne dovolim, da se krošnjari s takimi sanjami, kakor da je treba le iztegniti roko po tuji posesti in se pogospoditi na tuj račun. Razmere našega podjetja poznamo mi, ne pa delavci v svoji sebični nevednosti; za njih blaginjo skrbi družba, ki bi jih lahko razgnala na vse štiri strani sveta, pa jih redi v dobrih in v slabih časih. Tukaj je bil red in vsem je bilo dobro. Red ostane tukaj, komur je pa ljubša zmešnjava, lahko poveže culo in si poišče svet po svojem okusu. Nihče mu ne brani tega, nikomur ne vsiljujemo sreče, ki mu ne ugaja. To mora vedeti, kdor hoče živeti pri nas. Poskrbite, da bodo to vedeli vsi, sicer pa ne dajte, da vas moram v bodoče jaz upozorjati na to, kar bi morali prvi videti sami".

Delovodje so bili odpuščeni in Radkor je ostal sam v pisarni. Zadovoljen ni bil sam s seboj. Čutil je neko nervoznost in se zavedal, da ni v svojem govoru povedal tega, kar je nameraval. V očeh svojih služabnikov je bil čital, da so bili presenečeni, torej je bilo res, da so bili vsi slepi in da se ne more na nikogar popolnoma zanašati. Vse okrog je med delavstvom drugačen duh in vsak mali paznik v tovarni je že moral slišati odmev besed unionizem, socializem, zaprta delavnic, osemurni delavnik i.t.d. A nikomur izmed teh avtomatov ni prišlo na misel, da bi se epidemija mogla približati Hattonvillu, kakor da je mesto zgrajeno na skalnatem otoku sredi oceana in da ga obdaja zid, višji in trdnjši od največjih gora!

Unijski agitatorji niso bili Radkorjeva največja skrb. Njih prihod mu je le potrdil pravilnost vseh njegovih kalkulacij. Že davno mu je bilo jasno, da so boji časa, razširjajoči se dalje in dalje, objemajoči večje in večje mase, srditejši in zagriženejši od dne do dne, kakor fatum stare grške drame ali kismet mohamedancev. — Neizogibni. Zaničljivo se je smejal, kadar so

razvneli zaradi drznosti agitatorjev, misleči, da rayna nekoliko govornikov in časnikarjev, niti ne vselej dobrih in spretnih, z duhom množic in da ustvarjajo propagandisti ideje, kakor se peče kruh. Bolj globoko je prodiral njegov pogled v življenje, tja, kjer so njegove korenine. Videl je nasprotja v družbi, nastala iz neizprosne nujnosti, izzivajoča boj, kakor mora v atmosferi nastati vihar in kakor mora bruhati ognjenik, kjer so taki pogoji. Zopet enkrat se dviga novo za neizprosni napad na staro. Za oboje ne bo prostora na svetu. Življenje ali pogin — bo geslo. Na tem bojišču ne bo prizanašanja. Sprave ne bo in ne razdelitve oblasti. In kaj je Hattonville, da bi bila zanj izjema? Toda na eni strani mora stati vsakdo v tem boju in njegovo mesto je določeno. Izvolil ga je že davno in tam ostane. Svojo postojanko bo branil do zadnjega in njegova duša bi pela slavo, če jo bo mogel držati, dokler ne bo treba kapitulirati pred višjo zmagovalko, pred katero postanejo vsi ljudje zopet enaki. Če se pogrezne stari svet uro po njegovi smrti — nič ne de. (Dalje prihodnjič).

UTRINKI.

Niti je šel med idealiste. V italijanskem parlamentu je imel govor, katerega zmisel je ustanovitev Zedinjenih Držav evropskih. To naj bi pomenilo odkritosrečno spravo in sodelovanje zmagovalcev in premaganih na evropskem kontinentu. Ideja je nedvomno lepa, le kadar jo predlaga Nitti, nam prihajajo na misel besede Timeo Danaos et donna ferentes. Proti ideji sami ne moremo reči ničesar, ker smo jo sami zagovarjali, davno preden je prišla italijanski državniku na misel. Toda signor Nitti je očitno pozabil, da morejo Zedinjene države evropske doseči pravi cilj, zavarovati evropski mir in napraviti prijateljske razmere med posameznimi državami in narodi le tedaj, če izginejo naravna nasprotja med njimi, za kar je pa potrebno, da se postavi taka organizacija na podlago pravičnosti, brez katere ne more biti zadovoljnosti. Zdi se pa, da zasleduje italijanski ministrski predsednik s svojim predlogom nekoliko drugačen namen. Najprej naj bi se Italiji dovolilo, da nabere toliko plena, kolikor se ji ljubi, potem naj se pa ustanove Zedinjene Države evropske, ki bi ji garantirale, da ostane njeno, kar ni po nobeni pravici njeno.

Evropske Zedinjene Države bi lahko pomenile mnogo dobrega, in mi smo zadnji, ki ne bi priznali tega. Ali te Zedinjene Države bi morale imeti vsaj pravico in moč, da popravijo krivice, ki so bile storjene in ki so popolnoma očitne. Tu imamo na primer takozvano jadransko vprašanje. Recimo, da lahko nastanejo kakšni dvomi, kdo ima več pravice do Trsta. Ali gotovo ne more biti nobenega dvoma o kraji, ki so tako čisto jugoslovanski, da ni tam ne enega Italijana, če ni slučajno na poti tam. Signor Nitti trdi, da mora imeti te kraje zaradi strategične var-

nosti Italije. Nič ne verjamemo v to strategijo; toda recimo zopet za trenotek zaradi argumenta, da bi bilo to mogoče. Ampak če želi Nitti Zedinjene Države, v katerih bi bili prijateljski stiki med vsemi evropskimi državami, tedaj pade njegov prvi argument sam ob sebi, kajti tedaj mu pač ni treba nobene posebne varščine napram Jugoslaviji. Naj nam pove, ali je pripravljen vrniti Jugoslovanom, kar je njihovo, če se ustanove Evropske Zedinjene Države? Če je in če zna dati garancijo za to, tedaj mu bomo verjeli, da je njegov namen resen in odkritosrčen; v nasprotnem slučaju pa ga ne vodi drugega, kakor strah, da pride na kakršenkoli način do obračuna, pa bi to rad preprečil.

Pueblo, Colo. — Jeklarska stavka se ni izvršila tako, kakor je delavstvo hotelo, ker je trust jeklarskih magnatov močnejši, kakor pa delavstvo, da je pa močnejši je vzrok v tem, da je masa ameriškega delavstva še nezavedna in je med njo lahko intrigirati. Poleg tega je tudi med organiziranim delavstvom še vse premalo čuta za solidarne nastope v bojih tistega delavstva, ki še ni organizirano, oziroma se šele skuša organizirati.

Kompanijski trabanti so si dobro zapisali imena tistih delavcev, ki so bili v stavki jeklarskega delavstva najbolj aktivni, pa jih sedaj šikanirajo kolikor le morejo. Pri nas na primer so take delavce označili za boljševe in nevarne ljudi; kompanija pa jim je dala priliko, da se spreobrnejo — kako? Tu imamo slovenskega dušnega pastirja, ki je seveda veren hlapec trustovih interesov. K temu se naj zatečejo v štrajku aktivni agitatorji, naj se pri njemu pokesajo velikega greha nelojalnosti napram Garyju in Rockefellerju, nakar dobe pisano odvezo, da jo ponesejo delodajalec, ki postane morda nato toliko velikodušen, da vzame prizadetega nazaj v delo.

V krajih, kjer je več industrijskih obratov, se človek delo lahko prebere, težje pa je to tukaj, ko kontrolira skoro vse obrate eden in isti trust. Delavstvo, zaposleno v jeklarski industriji, čakajo še težki boji. Solidarni nastop vseh ameriških veleindustrialec proti štrajkujočemu delavstvu v jeklarnah naj bo tudi delavstvu en nauk, da se organizacija premaga le z močnejšo organizacijo. K. P.

Biwabik, Minn. — Prosim vas, da mi vstavite list, da vsaj jezen ne bom, kadar ga vidim. Je sicer dober list za ljudi, ki se zanimajo za socializem in politiko, toda zame ni, ker ni v njem nič ameriških novic. Poznam dosti ljudi, ki pravijo, da bi se naročili na vaš list, da pa tega ne store je vzrok ta, da ne prinaša novic. Mislim, da je tega mnenja večina vaših naročnikov. John Shuster.

Absher, Mont. — S pisanjem Proletarca se popolnoma strinjam in tudi sam pomagam, kolikor morem, v borbi za doseženo ciljev zavednega delavstva. Državljan sem od leta 1912 in nisem na volišču še nikoli pozabil, da sem socialist.

V premogovniku blizu Absherja, kjer sem zaposlen, smo delali prošlo zimo komaj dva meseca, ostali čas je bil praznik. So kraji, kjer se delavei pritožujejo nad preveč stalnim delom in dolgimi delovnimi urami, so pa zopet drugi, kjer se ne dela niti toliko dni v letu, da bi bilo mogoče prislužiti za najpotrebnejše življenske potrebe. Premišljujemo, kam naj se obrnemo za kruhom, toda žepna kriza nam ne pusti prav daleč. Frank Pusnik.

LISTU V PODPORO.

John Sirea, Dayton, Ohio.....	\$.50
Joseph Koss, Detroit, Mich.	.50
Mary Auein, Chicago, Ill.....	2.00
John Ostanek, Chatham, Mich.	1.00
Anton Zajec, Chatham, Mich.	1.00
Ignac Kolar, Sheldon, Wis.	.50

Skupaj	\$ 5.50
Zadnji izkaz	32.77

Skupaj	\$38.27
--------------	---------

SODRUGI, NA VAS APELIRAMO.

Propaganda s tiskano besedo je najboljša propaganda. Sodrugi, razširjajte naš tisk. Pri dobivajte nove naročnike Proletarcu. Širite naše brošure.

Kakor vsako leto, bomo tudi letos izdali majsko številko Proletarca. Skrbite, da zaide ta izdaja v stanovanje vsakega slovenskega delavca. Nabirajte naročnike zanjo in nam pošljite imena in svoto za naročnino. Naročite jih po več iztisov skupaj in jih razdelite na društvenih sejah, zabavah, shodih itd. Delujte nato, da bo majska izdaja Proletarca izšla v 25,000 iztisih. Ker je čas kratek, se požurite.

Vsi naročniki dobe majsko izdajo Proletarca še pred prvim majem. Naročila pošljite pravočasno, najkasneje do 19. aprila.

Cene so sledeče:

Posamezen iztis	\$.15
10 iztisov	1.25
25 iztisov	3.30
50 iztisov	6.00
100 iztisov	11.00
250 iztisov	26.00
500 iztisov	45.00
1000 iztisov	80.00

Čim več bo naročil, večji bo obseg lista. Majska izdaja bo bogato ilustrirana.

Izrežite ta kupon, priložite potrebno svoto in nam pošljite naročilo.

Sodrugi:— Pošiljam \$..... za..... iztisov

MAJSKE IZDAJE "PROLEARCA".

Ime

Naslov

Slov. delavska

podporna zveza

Ustanovljena dne 26.
avgusta 1908.Inkorporirana 22. aprila
1909 v državi Penn.

Sedež: Johnstown, Pa.

GLAVNI URADNIKI:

Predsednik: IVAN PROSTOR, 6120 St. Clair Ave., Cleveland,
Ohio.Podpredsednik: JOSIP ZORKO, R. F. D. 2, Box 113, West
Newton, Pa.

Glavni tajnik: BLAS NOVAK, 634 Main St., Johnstown, Pa.

1. Pom. tajnik: FRANK PAVLOVČIČ, 634 Main St., John-
stown, Pa.2. Pom. taj. ANDREJ VIDRIČ, R. F. D. box 4, Johnstown,
Pa.

Blagajnik: JOSIP ŽELE, 6502 St. Clair Ave., Cleveland, O.

Pom. Blagajnik: ANTON HOČEVAR, R. F. D. 2, Box 27,
Bridgeport, O.

NADZORNI ODBOR:

Predsednik nadzor. odbora: IGNATZ PODVASNIK, 6325
Station St., E. E. Pittsburgh, Pa.1. nadzornik: SOPHIA BIRK, 606 St. Clair Ave., Cleve-
land, Ohio.

2. nadzornik: IVAN GROSELJ, 885 137th St., Cleveland, O.

POROTNI ODBOR:

Predsednik porot. odbora: MARTIN OBERŽAN, Box 135
West Mineral, Kans.

1. porotnik: FRANCO TEROPČIČ, R. 1, Banonza, Ark.

2. porotnik: JOSIP GOLOB, 1918 S. 14th St., Springfield, Ill.

VRHOVNI ZDRAVNIK:

Dr. JOSIP V. GRAHEK, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa.

Glavni urad: 634 Main St., Johnstown, Pa.

URADNO GLASILO: PROLETAREC.

3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Cenjena društva, oziroma njih uradniki, so uljudno
prošeni pošiljati vse dopise naravnost na glavnega tajnika
in nikogar drugega. Denar naj se pošlje edino potem
Poštah, Expresnih, ali Bančnih denarnih nakaznic, ni-
kakor pa ne potem privatnih čekov. Nakaznice naj se
naslovljajo: Blas Novak, Union National Bank in tako
naslovljene pošiljajo z mesečnim poročilom na naslov
gl. tajnika.

V slučaju, da opazijo društveni tajniki pri poročilih
glavnega tajnika kake pomanjkljivosti, naj to nemudoma
naznanijo uradu glavnega tajnika, da se v prihodnje
popravi.

IZ GLAVNEGA URADA S. D. P. Z.
JOHNSTOWN, PA.Naznanilo o razpisu izvanredne mesečnine
v bolniški sklad.

Meseca januarja t. l. se je zopet pojavila po-
gubonosna bolezen španske influenca, katera je po-
vzročila nadnormalne izdatke smrtnin in bolniške
podpore.

Stanje bolniškega sklad zveze zaključkom me-
seca februarja je bilo sledeče:

Dohodki:

v blagajni dne 1. jan.	\$2857.33
mesečnine mes. Januarja	4783.00
mesečnine mes. februarja ..	4879.00

Skupaj\$12519.33

Izdatki:

Izplačane bol. podp. v januarju	\$5737.00
Izplačane bol. podp. v februarju.....	6258.50

Skupaj\$11,995.50

Meseca marca se je do dne 20. v mesecu naka-
zalo več podpore kot bodo znašali prispevki v bolni-
ški sklad tekočega meseca.

S sigurnostjo računano bodo pred pretekem
meseca aprila izplačila iz bolniškega sklada pre-
koračila dohodke tega sklada za najmanj \$2000.00

V svrhu izdržanja bolniškega sklada v zdravem
finančnem položaju je potrebno razliko med dohod-
ki in izdatki pokriti potom naklade.

Vsled tega se tem potom razpisuje izvanredna
mesečnina za meseca APRIL in MAJ t. l. in sicer po
25c mesečno za vsaki \$ dnevne bolniške podpore.

V mesecih APRIL in MAJ ima torej vsak član
in članica kateri so zavarovani za \$1 dneve bolniške
podpore uplačati 25c v bolniški sklad poleg redne
mesečnine. Člani in članice ki so zavarovani za \$2
bolniške podpore pa po 50c. Blas Novak, tajnik.

Newburk, O. — Pozivam članstvo društva št.
41, S. D. P. Z., naj se polnoštevilno udeleži prihod-
nje seje, ki se vrši v nedeljo 4. aprila. Na dnevnem
redu je več važnih stvari, katere bo treba rešiti; za-
to je vsakega dolžnost prisostvovati tej seji. Naj še
omenim, da meseca aprila se ne bo pobiral assesment
od članov na domu, raditega naj ga plača vsakdo
na seji.—L.Keglovič, tajnik.

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, CIRCULATION, ETC., RE-
QUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912

of Proletarec, published weekly at 3639 W. 26th Street, Chicago, Ill.,
April 1st 1920.

State of Illinois, County of Cook, ss.

Before me, a notary public, in and for the state and county
aforesaid, personally appeared Frank Zaitz, who, having been duly
sworn according to law, deposes and says that he is the business
manager of the Proletarec and that the following is, to the best of
his knowledge and belief, a true statement of the ownership, man-
agement, of the aforesaid publication for the date shown in the
above caption, required by the Act of August 24, 1912, embodied
in section 443, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse
of this form, to-wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor,
managing editor, and business managers are: Publisher, South Slavic
Workmen's Publishing Company, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.;
editor, Ethin Kristan, 2528 South Ridgeway Avenue, Chicago, Ill.;
managing editor, Ethin Kristan, 2528 South Ridgeway Avenue, Chi-
cago, Ill.; business manager, Frank Zaitz, 2124 South Crawford
Avenue, Chicago, Ill.

2. That the owners are: (give names and addresses of in-
dividual owners, or, if a corporation, give its name and the names
and addresses of stockholders owning or holding 1 per cent or more
of the total amount of stock.) Slovenian Section of the South Slavic
Socialist Federation.

Trustees: Mary Aulin, 5645 Woodlawn Ave.; Vincenc Cainkar,
2657 So. Lawndale Ave.; Philip Godina, 2814 So. Karlov Ave.; F. S.
Tancheur, 2827 So. Ridgeway Ave.; A. H. Skubic, 6342 Patterson
Ave. All in Chicago, Ill.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security
holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of
bonds, mortgages, or other securities are:

(state.) None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of
the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not
only the list of stockholders and security holders as they appear
upon the books of the company but also, in cases where the stock-
holder or security holder appears upon the books of the company as
trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person
or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that
the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full
knowledge and belief as to the circumstances and conditions under
which stockholders and security holders who do not appear upon the
books of the company as trustees, hold stock and securities in a
capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has
no reason to believe that any other person, association, or corpora-
tion has any interest, direct or indirect, in the said stock, bonds,
or other securities than as so stated by him.

FRANK ZAITZ, Business Manager.
Sworn to and subscribed before me this 26th day of March
1920.

ANTON O. LANDES, Notary Public.
(My commission expires April 26th, 1922.)

NAŠA MAJSKA IZDAJA.

bo tudi letos romala med ameriške Slovence in druge Jugoslovane v mnogo tisoč izvodih. Raznim tvrdkam priporočamo, naj dajo svoj oglas v to izdajo. Za pojasnila glede cen pišite upravnistvu lista, ali pa se informirajte pri naših lokalnih zastopnikih, ki so pooblašteni nabirati oglase za Proletarca.

ČAS JE PREŠEL.

Čas, ko so bolniki kupovali neznana zdravila samo zato, ker so bila oglašana, je prešel. Inteligentni odjemalec današnjega časa hoče natančno vedeti, kaj kupi. Če mu je Trinerjevo Ameriško zdravilno grenko vino ali Triner's Angelica Bitter Tonic ljubše kot druga zdravila, je vzrok v tem, ker ve, da so ta zdravila narejena iz najboljših izvlečkov znani zdravniški vedi, in da mu je superlativna kakovost garantirana. — "Trinerjevo ameriško zdravilno grenko vino je najboljšo zdravilo za želodčne bolezni. Moja žena se je zdravila z medicinskimi kroglicami in drugimi zdravili, toda šele Trinerjeva zdravila so zopet ustpostavila zdravje." Tako nam piše z dne 9. marca Mr. Stanislav Gardocki, iz So. Chicago, Ill. Vsaki dan dobimo mnogo pisem od ljudi, ki so trpeli na influenci in pronašli, da je Triners' Angelica Bitter Tonic najboljšo zdravilo za uvrstitev zdravja. — Vprašajte vašega lekarnarja ali trgovca z zdravili za Trinerjevo zdravila, ki slove na splošno. — Joseph Triner Company, 1333—43 South Ashland Ave., Chicago, Ill.

MILWAUKEE, WIS.

Seje slovenskega soc. kluba se vrše vsak drugi in četrti petek v mesecu v **Illirija dvorani", 310—1st Ave.** Ker so vedno važne stvari na dnevnem redu, zato Vas vemo dolžnost, da pridete vsi na sejo. Pripeljte s sabo tovariše, ki se zanimajo za razredni boj in še niso v organizaciji.

John Kresse,
396—4th Ave.

Izpuščaj, ki

ago in povzročajo arhečine, so zelo neprijetni. Severovo mazilo za kožne bolezni (Severa's Skin Ointment) je znano vsled svoje učinkovite kakovosti, maza pri celjenju kože. — Cene 50c in 2c davka.

Milo

za umivanje na mestih kjer so izpuščaji in druge kožne bolezni mora biti anti-septično, čisto in zanesljivo. Severovo zdravilno milo za kožo (Severa's Medicated Skin Soap) odgovarja v polni meri vsem takim potrebam. Je dobro znano tudi vsled zdravilskih prisoj. Je izvrstno pri kopanju in brisanju. Cena 25c.

Izpiranje

kože, afektirane po izpuščajih, bi se moralo vedno vrstiti z rabo kake antiseptične preparacije. Severov antiseptol (Severa's Antiseptol) je eminentno prilagojen v te svrhe. Ublaži bolečine in pomaga bolniku do komfortnih počutkov. Cena 35c in 2c davka.

Zaprtje

povzroča mnoge druge neprilike. Paziti bi se moralo za redularno odvajanje iz črevesja. Severov življenjski balzam (Severa's Balsam of Life) je zanesljivo sredstvo proti zaprtju, nepretravi in izgubi teka. Cena 85c in 4c davka.

Liniment

bi morali imeti v vsaki družini vedno pri roki. Severovo Gothardsko olje (Severa's Gothard Oil) je znano vsled svoje učinkovitosti v slučajih revmatizma in podobnih slučajih, kjer je zdravljenje potrebno. Cene 30 in 60c in 2 ali 3c davka.

Spomladansko Zdravilo.

Na pomlad ima mnogo družin priporočljivo navado utrjevati življenjski organizem in s tem čistiti kri z namenom, da se preprečijo razni kožni izpuščaji, mazolji, bule in kožne bolezni. Slaba, nečista kri daje ugodno polje za take bolezni. Zato bi moral vsakdo rabiti

SEVEROV Kričistilec

(Severa's Blood Purifier), ki je dobro znano in zanesljivo zdravilo za regulacijo vsega organizma, ki čisti kri in preprečuje izpuščaje in druge kožne bolezni.

Čitajte, kaj nam piše Stanley Dorgan, stanujoč na 502—13th St., Omaha, Neb., z dne 11. feb. 1919:

"Zahvaljujem se Vam za vaš nasvet in za Severov kričistilec. Imel sem občutne kožne izpuščaje, ki so izginili po dvotedenskem zdravljenju s Severjevim kričistilecem. Sedaj se počutim dobro in nič me ne nadleguje."

Mnogo enakih pisem dobivamo in mi smo uverjeni, da bo to zdravilo pomagalo tudi vam. Navodila so lahko razumljiva. Cena \$1.25 in 5c davka.

Severova družinska zdravila se prodajajo v vseh lekarnah. Vprašajte le za Severova in odklonite druga. Če jih ne morete dobiti, jih naročite direktno od nas in pošljite potrebno svoto, vključeno z davkom, na sledeči naslov:

W. F. SEVERA CO., CEDAR RAPIDS, IOWA.